

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАЛАШНИК Олена Анатоліївна

УДК 347. 963:174(477)

**ПРАВОВИЙ СТАТУС МІСЦЕВИХ ЗАГАЛЬНИХ
СУДІВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.10 – судоустрій;
прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, професор
ПОЛЯНСЬКИЙ Юрій Євгенович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
проректор, професор кафедри організації
судових та правоохоронних органів

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
РУДЕНКО Микола Васильович
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри правосуддя;

кандидат юридичних наук, доцент
КРАВЧУК Володимир Миколайович
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Захист відбудеться «___» _____ 2016 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З проголошенням незалежності Україна взяла курс на визнання принципу верховенства права, побудову держави, зміст і спрямованість діяльності якої визначають права і свободи людини та їх гарантії. Цезумовило необхідність створення дієвого механізму захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, інтересів юридичних осіб, що у повсякденному житті часто порушуються, не визнаються або оспоруються. Особливе місце в зазначеному механізмові посідають суди, які розв'язують конфлікти у притаманний виключно для них спосіб – шляхом здійснення правосуддя, ефективність і справедливість якого багато в чому залежать від правильності побудови та діяльності судової системи в державі.

12 лютого 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд», у преамбулі якого вказано, що його метою є підвищення національних стандартів судоустрою і судочинства та забезпечення права на справедливий суд. Зазначеним Законом, окрім іншого, викладено у новій редакції Закон України «Про судоустрій і статус суддів», у зв'язку з чим виникла потреба в науковому аналізові його положень, що регулюють правовий статус місцевих загальних судів. Зокрема, це стосується підходів законодавця до реалізації принципу спеціалізації у судах загальної юрисдикції, удосконалення правового статусу керівника апарату суду, перерозподілу повноважень між ним і головою суду, закріплення нового порядку утворення і ліквідації місцевих загальних судів, призначення суддів на адміністративні посади і звільнення з них, а також інших організаційних аспектів роботи місцевих загальних судів.

У теоретичних дослідженнях із судоустрою і суміжних галузевих юридичних наук питання правового статусу місцевих загальних судів вивчено недостатньо повно, сферою наукових пошуків було охоплено лише окремі аспекти їх діяльності і функціонування в Україні, існує чимало актуальних проблем, що взагалі залишилися поза сферою пошуків наукової спільноти, а саме: вивчення європейського досвіду організації і діяльності місцевих загальних судів та можливості його застосування при реформуванні судової системи української держави, дослідження юрисдикції місцевих загальних судів із розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ і справ про адміністративні правопорушення, вивчення перспектив поглиблення внутрішньої спеціалізації у місцевих загальних судах, повноважень голів судів та їх заступників, керівників апаратів місцевих загальних судів, колективів суддів як базового рівня суддівського самоврядування, проблем організаційного забезпечення місцевих загальних судів тощо.

При реалізації на практиці Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було виявлено низку проблем, що потребують додаткового

дослідження і вирішення, зокрема застосування порядку призначення на адміністративні посади та звільнення з них зборами суддів шляхом таємного голосування у місцевих загальних судах, правосуддя в яких здійснюють по 3 – 4 судді, розмежування повноважень між головою суду і керівником апарату у сфері оплати праці працівників апарату, здійснення суддями добору помічників тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Одеська юридична академія» «Актуальні аспекти судової реформи в Україні», що є складовою частиною теми «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є характеристика концептуальних положень, що визначають поняття і структуру правового статусу місцевого загального суду, дослідження і аналіз усіх елементів структури вказаного поняття і вироблення на цій основі оптимальної моделі правового статусу досліджуваних судів.

Поставлена мета обумовила вирішення таких задач:

визначити основні етапи розвитку правової думки з питань організації і діяльності місцевих загальних судів;

розкрити методологічні засади характеристики правового статусу місцевих загальних судів;

охарактеризувати історичні тенденції та основні етапи становлення місцевих загальних судів в Україні;

розкрити поняття «правовий статус місцевого загального суду», проаналізувати його структуру, запропонувати власне визначення;

визначити особливості реалізації принципів судоустрою в організації і функціонуванні місцевих загальних судів в європейських державах і Україні, з'ясувати можливість застосування європейського досвіду при подальшому здійсненні судово-правової реформи в Україні, у тому числі для розвитку законодавства України про судоустрій;

з'ясувати характер проблем організаційного забезпечення місцевих загальних судів та запропонувати шляхи їх вирішення;

визначити та розкрити основні управлінські аспекти діяльності місцевих загальних судів;

удосконалити юрисдикцію місцевих загальних судів;

сформулювати пропозиції з удосконалення законодавства та практики його застосування щодо організації і функціонування місцевих загальних судів в Україні.

Об'єктом дослідження є система, організація та діяльність місцевих загальних судів в Україні.

Предметом дослідження є правовий статус місцевих загальних судів в Україні.

Методи дослідження. Відповідно до мети і задач дослідження при підготовці роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. За допомогою універсального діалектичного методу досліджено проблеми організації і діяльності місцевих загальних судів в Україні у їх складності і суперечливості, а також визначено шляхи їх розв'язання у процесі подальшого реформування судової системи України на шляху розбудови правової держави [р.р. 2, 3, 4]. Історико-правовий метод дозволив розкрити об'єктивні закономірності та тенденції становлення місцевих загальних судів в Україні [п. 2.1]. За допомогою порівняльно-правового методу зіставлено та порівняно правовий статус місцевих загальних судів в Україні та інших державах Європи [п. 2.3]. Використання спеціально-юридичного методу та методу системного аналізу, а також логіко-правового методу дозволило дослідити зміст окремих норм законодавства, які стосуються теми дисертаційної роботи, у їх системному зв'язку [р. 2, 3, 4]. Застосування статистичного методу допомогло у визначенні кількісних показників розгляду справ місцевими загальними судами [п. 2.3]. Використано й інші методи наукового пізнання у їх взаємозв'язку та взаємозалежності. Це сприяло всебічності, повноті та достовірності висновків і пропозицій автора.

Теоретичну базу дисертації становлять наукові праці з теорії держави і права, конституційного і адміністративного права, адміністративного процесуального, кримінального процесуального, цивільного процесуального права та інших галузей, а також відповідні проекти законодавчих актів. В основу теоретичної бази дослідження покладено наукові праці Т.Є. Абової, Д.Г. Аверченка, О.В. Білової, І.Й. Бойка, В.Д. Бринцева, О.В. Бурак, А.А. Бутирського, М.Й. Вільгушинського, О.О. Гаркуші, В.С. Єгорової, Р.І. Кирилюка, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, О.М. Коротун, Г.А. Кравчука, В.В. Кривенка, Р.О. Куйбіди, В.Т. Маляренка, І.Є. Марочкіна, Л.М. Москвич, П.П. Музиченка, І.В. Назарова, С.Ю. Обрусної, О.М. Овчаренко, В.В. Онопенка, П.В. Панталієнка, Ю.Є. Полянського, С.В. Подкопаєва, С.В. Прилуцького, М.В. Руденка, О.Г. Свида, О.Д. Святоцького, В.В. Сердюка, Н.П. Сизої, М.І. Смоковича, Л.І. Фесенка, В.І. Чебан, В.І. Шишкіна, С.П. Штелик, С.Г. Штогуна та ін.

Нормативною базою дисертаційного дослідження є Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», рішення Конституційного Суду України, міжнародні нормативно-правові акти, законодавчі акти з питань організації і діяльності судів у країнах Європи.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані про стан здійснення судочинства та організаційного забезпечення судів за 2014 р., результати соціологічного опитування ста п'ятдесяті суддів місцевих судів м. Києва, Київської та Одеської областей із дискусійних питань правового статусу місцевих загальних судів і судової реформи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим монографічним дослідженням, в якому з урахуванням положень Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», яким викладено в новій редакції Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінального процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів висвітлюються питання правового статусу місцевих загальних судів в Україні. Результати наукового дослідження знайшли втілення у таких положеннях:

уперше:

сформульовано авторське визначення правового статусу місцевого загального суду – це сукупність його ознак як органу судової влади і комплексу повноважень, наданих для здійснення судочинства, що впливають із засад його організації і діяльності;

запропоновано авторське бачення структури правового статусу місцевого загального суду як системи взаємопов'язаних елементів, які згруповано у три блоки: 1) цільовий: мета і завдання, функції та принципи; 2) структурно-організаційний: порядок утворення і ліквідації, організаційне забезпечення, склад суду (судді та особи, які займають адміністративні посади), апарат і колектив суддів як суб'єкт суддівського самоврядування; 3) компетенційний: юрисдикція як компетенція з розгляду справ певних категорій;

визначено необґрунтованість віднесення до юрисдикції місцевих загальних судів розгляду клопотань про: а) оспорювання, визнання і примусове виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу; б) визнання і примусове виконання рішень іноземних судів, що виникають з господарських правовідносин; в) обмеження у праві виїзду за кордон боржників за наказами господарських судів і запропоновано передати ці питання до юрисдикції місцевих господарських судів;

обґрунтовано положення про те, що суди загальної юрисдикції не можуть утворюватися шляхом реорганізації (поділу, злиття) і запропоновано, щоб суди загальної юрисдикції утворювалися і припинялися (ліквідовувалися і реорганізовувалися) Верховною Радою України за ініціативи Президента України більшістю від свого конституційного складу після отримання висновку Верховного Суду України щодо обґрунтованості запропонованого утворення (припинення) суду;

запропоновано авторське визначення колективу суддів місцевого загального суду як суб'єкта суддівського самоврядування: «об'єднання суддів

місцевого загального суду, створене на підставі закону з метою вирішення питань внутрішньої діяльності суду для забезпечення самостійності судів і незалежності суддів», виокремлено його ознаки: 1) складається виключно із суддів місцевого загального суду; 2) формується в імперативному порядку на основі приписів закону; 3) наділяється державно-владними повноваженнями вирішення питань внутрішньої діяльності суду; 4) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів і самостійності судів;

удосконалено:

періодизацію історії становлення і розвитку місцевих загальних судів в Україні (запропоновано чотири великі періоди, у межах яких виокремлено етапи);

положення щодо необхідності збереження існуючої територіальної організації місцевих загальних судів;

тезу щодо заміщення адміністративних посад у місцевому загальному суді шляхом призначення на посади голови суду і його заступника та звільнення з цих посад Радою суддів України;

класифікацію прав і обов'язків суддів місцевих загальних судів із поділом за змістом на особисті, службові і соціальні;

запропоновано зміни і доповнення до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки й рекомендації надалі можуть бути використаними у:

науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем правового регулювання статусу місцевих загальних судів в Україні;

правотворчій сфері – для удосконалення чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів», підзаконних нормативно-правових актів, що стосуються діяльності місцевих загальних судів;

організаційно-управлінській та правозастосовчій сферах – для удосконалення організації та діяльності місцевих загальних судів;

навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Судові та правоохоронні органи України», а також при підготовці підручників та навчальних посібників із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено та схвалено на засіданні кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації доповідалися на: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу НУ ОЮА «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу НУ ОЮА «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 квітня

2012 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу НУ ОЮА «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 16–17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (м. Дніпропетровськ, 6–7 червня 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертації знайшли відображення в 11 публікаціях, зокрема, у 5 публікаціях у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 публікації – у зарубіжному виданні, 5 тезах доповідей.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, чотирьох розділів (одинадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 231 сторінку, із них основного тексту 193 сторінки. Список використаних джерел міститься на 38 сторінках і налічує 406 найменувань, додаток на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковою тематикою, сформульовано мету і задачі дослідження, визначено об'єкт і предмет дисертаційної роботи, показники наукової новизни, науково-теоретичну і емпіричну базу, розкрито теоретичне і практичне значення одержаних результатів, зазначено форми їх апробації.

Перший розділ «Стан наукових досліджень за темою і його методологічні засади» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Розвиток правової думки з питань організації і діяльності місцевих загальних судів»* висвітлено основні теоретичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері дослідження системи судів загальної юрисдикції та принципів її побудови, організаційного забезпечення, діяльності органів суддівського самоврядування, становлення судової системи України в цілому та на певному етапі історичного розвитку.

Визначено основні періоди та етапи розвитку правової думки з питань організації та діяльності місцевих загальних судів. Дореволюційний період охоплює час після проведення судової реформи 1864 р. і до Жовтневої революції 1917 р. та характеризується появою праць, в яких висвітлено основні положення Судових статутів, внесених до них згодом змін, з'ясовано причини невдоволення населення станом судочинства і науково обґрунтовано необхідність подальшого реформування системи судоустрою. За радянської епохи наукові дослідження проблем судоустрою характеризувалися ідеологічною зашореністю, відсутністю критичної

оцінки радянської судової системи в цілому, виправданням судових репресій проти супротивників режиму.

Сучасний період розвитку правової думки з питань організації і діяльності місцевих загальних судів розпочався схваленням Концепції судово-правової реформи і триває до теперішнього часу. Зазначений період характеризується появою великої кількості монографій, навчальних посібників, наукових публікацій, на сторінках яких комплексно досліджуються проблеми судоустрою і судочинства в Україні, зокрема обґрунтовується позиція про поділ судів загальної юрисдикції на загальні і спеціалізовані, висвітлюються питання організації і функціонування місцевих загальних судів, розглядаються проблеми функціонування органів суддівського самоврядування та правового статусу суддів. Із прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. сферу пошуків наукової спільноти зосереджено на обговоренні нововведень у правовому статусі місцевих загальних судів. Це стосується надання їм статусу спеціалізованих, перерозподілу повноважень між головою місцевого загального суду і керівником апарату, вивчення європейського досвіду організації і діяльності судів та впровадження європейських стандартів у судову систему України.

У *підрозділі 1.2. «Вибір напрямків і визначення предмета дослідження, методологія дослідження»* підкреслено, що в теоретичних дослідженнях із судоустрою та суміжних галузевих юридичних наук питання правового статусу місцевих загальних судів вивчено недостатньо повно, адже сферою наукових пошуків було охоплено лише окремі аспекти їх діяльності та функціонування в Україні.

Зазначена обставина зумовила вибір напрямків дослідження, до яких зараховано такі: визначення поняття і структури правового статусу місцевого загального суду як органу правосуддя; вивчення історичних тенденцій та основних етапів становлення місцевих загальних судів в Україні; визначення особливостей реалізації окремих принципів судоустрою в організації і діяльності місцевих загальних судів в Україні та в судах першої інстанції з розгляду цивільних і кримінальних справ європейських держав, з'ясування можливості застосування зазначеного досвіду при подальшому здійсненні судово-правової реформи в Україні, у тому числі для розвитку законодавства України про судоустрій; з'ясування проблем у сфері організаційного забезпечення місцевих загальних судів та пропонування шляхів їх вирішення; визначення та розкриття основних організаційно-управлінських аспектів діяльності місцевих загальних судів; вивчення юрисдикції місцевих загальних судів та визначення шляхів її удосконалення; формулювання пропозицій з удосконалення законодавства та практики його застосування щодо організації і функціонування місцевих загальних судів в Україні.

Зазначено, що відповідно до мети і завдань дослідження при підготовці роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема універсальний діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, спеціально-юридичний, логіко-правовий, статистичний методи, методи індукції і дедукції, метод системного аналізу та інші методи наукового пізнання у їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Другий розділ «Теоретичні засади правового статусу місцевих загальних судів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Становлення і розвиток місцевих судів в Україні: історичний аспект» зазначено, що становлення місцевих загальних судів є результатом їх тривалого історичного розвитку. За доби Київської Русі та феодальної роздробленості судові органи не були відокремлені від адміністрації, між ними не відбувалося чіткого розмежування компетенції та за деякими винятками судові рішення оскарженню не підлягали. За часів перебування українських земель під владою Литви та Польщі існувала розгалужена, проте неупорядкована мережа місцевих судів, що була нав'язана ззовні. Власну судову систему, у тому числі й місцевих судів, було створено у Запорізькій Січі та у період гетьманування Б. Хмельницького. З кінця XVIII ст. – початку XX ст. під впливом російської влади були створені і функціонували місцеві суди, організація діяльності яких була зумовлена політичною роздробленістю та неможливістю розбудови власної судової системи. Радянський період розвитку і становлення місцевих судів пов'язаний зі створенням народних судів, які у тодішній політичній обстановці були підпорядкованими комуністичній партії і не могли на належному рівні здійснювати правосуддя.

Існуючі нині в Україні місцеві загальні суди зберегли чимало рис щодо територіальної організації, спеціалізації та інстанційності, характерних для організації і діяльності городських судів, що здійснювали правосуддя у Великому князівстві Литовському, сільських судів, що діяли за доби Гетьманщини, мирових судів, яких було створено в результаті проведення судової реформи 1864 р., народних судів, що функціонували в Українській РСР. З метою зменшення навантаження на місцеві загальні суди і зміцнення їх самостійності доцільно запозичити досвід існування окремих судів для розгляду цивільних і кримінальних справ, яких було створено в Російській імперії внаслідок проведення К. Розумовським судової реформи в 1763 р., і в Західноукраїнській Народній Республіці та організації дворівневої системи місцевих судів у Російській імперії за результатами проведення судової реформи 1864 р.

У підрозділі 2.1. «Поняття і структура правового статусу місцевих загальних судів» на підставі критичного аналізу підходів науковців до визначення правового статусу як юридичної категорії та її структури та з урахуванням ролі місцевих загальних судів у судовій системі України,

зроблено висновок, що правовий статус місцевого загального суду – це сукупність його ознак як органу судової влади і комплексу повноважень, наданих для здійснення судочинства, що впливають із засад його організації і діяльності. У структурі правового статусу місцевого загального суду виокремлено три блоки: цільовий (мета і завдання, функції та принципи), структурно-організаційний (порядок утворення і ліквідації, організаційне забезпечення, склад суду) і компетенційний (юрисдикція як компетенція з розгляду справ певних категорій). Підкреслено, що дослідження зазначених елементів має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки дозволяє визначити суттєві аспекти правового регулювання статусу місцевих загальних судів та запропонувати можливі шляхи удосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Зроблено висновок щодо юридичної некоректності положення ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що має назву «Завдання суду», зі змісту якої випливає, що завдання будь-якого суду – це забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, що передбачені Конституцією та законодавством України, зазначене завдання суд виконує шляхом здійснення правосуддя на засадах верховенства права. Зазначено, що з етимологічного значення слів «мета» і «завдання» мета – це очікуваний результат, а завдання – запланований обсяг роботи, та зазначено, що забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод є метою місцевого загального суду, а здійснення правосуддя – його завданням. Мету і завдання місцевих загальних судів при здійсненні кримінальних проваджень, розгляді цивільних і адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення закріплено у нормах відповідного процесуального законодавства.

Зазначено, що функції місцевих загальних судів являють собою основні напрямки їх діяльності та реалізуються не тільки суддями як посадовими особами судової влади, але й працівниками апарату. Виокремлено такі види функцій місцевого загального суду: 1) основні – ті, що реалізуються виключно судом, – розгляд і вирішення цивільних, адміністративних справ і справ про адміністративні правопорушення, здійснення кримінального провадження, судовий контроль; 2) допоміжні – ті, що за своїм змістом не є правосуддям, – представницька, організаційна, кадрова, аналізу судової статистики, узагальнення судової практики, інформаційна тощо.

Зазначено, що шляхом реорганізації суд загальної юрисдикції припиняється, а тому положення ч. 3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якого шляхом реорганізації відбувається утворення суду, є таким, що суперечить загальним положенням про юридичну особу публічного права. Обґрунтовано, що передбачена ч. 1 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» участь Державної судової адміністрації у процесі утворення і припинення судів, є неприпустимою,

оскільки зазначений орган судоустрою здійснює організаційне забезпечення діяльності судів, тобто заходи їх фінансового, матеріально-технічного, інформаційного і кадрового забезпечення, а тому наділення його повноваженнями вносити пропозиції щодо утворення і припинення судів суперечить його статусу і предмету відання. Запропоновано, щоб суди утворювалися і припинялися (ліквідовувалися і реорганізовувалися) Верховною Радою України за ініціативи Президента України більшістю від свого конституційного складу після отримання висновку Верховного Суду України щодо обґрунтованості запропонованого утворення (ліквідації) суду. Закріплення такого порядку утворення і ліквідації судів не суперечить рекомендаціям Венеціанської комісії та, безумовно, сприяє взаємодії і єдності державної влади в Україні.

У *підрозділі 2.2. «Особливості реалізації принципів судоустрою в організації діяльності місцевих загальних судів»* розглянуто особливості реалізації принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності, доступності та ступінчастості в організації діяльності місцевих загальних судів, оскільки саме за першими трьома принципами визначаються місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), а два останні – найбільш тісно пов'язані з ними.

Принцип територіальності має прояв у тому, що місцеві загальні суди є територіально організованими з прив'язкою до адміністративно-територіального устрою України, а тому розташовані у кожному районі, місті (яке не має районного поділу) або районі міста, що відповідає положенням ч. 1 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і в їхній назві використовується назва відповідної територіальної одиниці. Зазначено, що таке розміщення судів робить їх найбільш наближеними до населення, що, у свою чергу, характеризує реалізацію принципу доступності суду в організації і діяльності місцевих загальних судів. Обґрунтовано положення щодо того, що недоцільно змінювати територіальну організацію місцевих загальних судів.

Принцип інстанційності реалізується так, що місцеві загальні суди розглядають підвідомчі їм справи виключно як суди першої інстанції. Аргументовано, що такий підхід законодавця до реалізації згаданого принципу є вірним, оскільки за таких умов кожна справа проходить рівну кількість судових інстанцій, та належним чином забезпечується реалізація права особи на оскарження судового рішення. Із принципом інстанційності тісно пов'язаний принцип ступінчастості, що реалізується так, що у підсистемі спеціалізованих судів із розгляду цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення місцеві загальні суди є єдиними судами, що здійснюють розгляд справ по суті. З метою зменшення навантаження на місцеві загальні суди запропоновано

запозичити європейський досвід існування дворівневої системи цих судів та запровадити функціонування мирових судів, на розгляд яких передати найменш складні цивільні, сімейні справи і справи про адміністративні правопорушення.

Проаналізувавши положення ст. 125 Конституції України та висловлені у науковій літературі підходи до визначення поняття «спеціалізований суд», автор доводить, що місцеві загальні суди є спеціалізованими судами. З посиланням на європейський досвід організації і діяльності місцевих судів із розгляду цивільних і кримінальних справ обґрунтовано можливість виокремлення із місцевих загальних судів окремих кримінальних судів та віднесення до юрисдикції одного суду розгляду цивільних і господарських справ. Аргументовано потребу в запровадженні у місцевих загальних судах обов'язкової спеціалізації із розгляду справ про адміністративні правопорушення, що вчинені неповнолітніми, та правильність підходу законодавця у частині надання зборам суддів місцевого загального суду повноважень визначати спеціалізацію суддів з розгляду справ певних категорій.

Третій розділ «Місцевий загальний суд як орган правосуддя» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 3.1. «Права і обов'язки суддів місцевих загальних судів»* права судді місцевого загального суду визначено як встановлені правовими нормами з метою забезпечення незалежності судді місцевого загального суду вид і міру його можливої (чи дозволеної) поведінки, що забезпечується державою; обов'язки – як вид і міра належної (необхідної) поведінки судді місцевого загального суду, що встановлена на законодавчому рівні і забезпечується державним примусом з метою забезпечення права кожного на справедливий суд. Запропоновано залежно від можливостей реалізації права суддів місцевих загальних судів класифікувати на безумовні й умовні. До першої групи віднесено ті права, які суддя може реалізувати внаслідок самого лише факту зайняття ним посади: право на особисту і майнову недоторканність, право на повагу професійної честі і гідності, право на стабільність посадового становища, право на гідну оплату праці, право на державний захист. До умовних прав судді віднесено ті права, реалізувати які суддя зможе за наявності передбачених законом для цього підстав у сукупності (приміром, реалізувати право на відставку суддя зможе за умови, що він працював на посаді судді не менше 20 років, право на додаткову оплачувану відпустку тривалістю 15 календарних днів – за наявності стажу роботи понад 10 років). Обов'язки суддів місцевих загальних судів за змістом запропоновано поділити на функціональні, посадові та морально-етичні.

Обґрунтовано недоцільність покладення на український парламент повноважень вирішувати питання щодо застосування до судді затримання та у зв'язку із цим запропоновано, щоб зазначені питання, а також питання

про відсторонення судді від посади, вирішувала Вища рада юстиції України з огляду на її статус, склад та повноваження. Критично оцінено висловлені у науковій літературі думки щодо неможливості застосування до суддів адміністративного арешту як стягнення у справі про адміністративне правопорушення і водночас підкреслено, що суддівський імунітет не має розглядатися як гарантія безкарності. Виходячи зі значення суддівського індемнітету у забезпеченні незалежності суддів, запропоновано закріпити в Законі про судоустрій і статус суддів положення про те, що судді не несуть юридичної відповідальності за висловлювання в суді (за винятком відповідальності за образу чи наклеп) при розгляді справ вираження своєї позиції, прийняті рішення, крім випадків, передбачених законом. Визнано за доцільне передбачити кримінальну відповідальність за образу судді словами, жестами, зображеннями будь-якого характеру та інші аналогічні дії щодо судді у зв'язку зі слуханням ним справи та винесенням рішення, що полягають у принизливій оцінці кваліфікації, професійних здібностей, поведінки та життя, і можуть спричинити приниження його честі і гідності, та за поширення завідомо неправдивих відомостей, що ганьблять суддю, вчинені у зв'язку з розглядом справи в суді.

Обґрунтовано недоцільність виокремлення обов'язків суддів щодо виконання вимог та дотримання обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції та подання щороку до 1 квітня за місцем роботи декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та обов'язків виявляти повагу до учасників процесу і дотримуватися правил суддівської етики. Аргументовано потребу в закріпленні серед обов'язків суддів обов'язку дотримуватися вимог щодо несумісності.

У *підрозділі 3.2. «Повноваження голів місцевих загальних судів. Проблеми удосконалення порядку призначення на адміністративні посади та звільнення з них у місцевих загальних судах»* повноваження голови місцевого загального суду запропоновано класифікувати на суддівські та адміністративні. На підставі аналізу повноважень голови місцевого суду, викладених у ч. 1 ст. 24 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», доведено, що на теперішній час голова місцевого загального суду здійснює організаційне керівництво діяльністю суду, що полягає у спрямуванні діяльності суддів і працівників апарату для налагодження і впорядкування роботи суду, забезпечення виконання покладених на нього завдань. Зазначено, що голова місцевого загального суду безпосередньо шляхом здійснення контролю за ефективністю діяльності апарату та опосередковано шляхом скликання зборів суддів та винесення на їх розгляд питань щодо діяльності працівників апарату має реальні важелі впливу на апарат суду. Запропоновано голові суду надати повноваження здійснювати контроль за дотриманням суддями трудової дисципліни. Піддано критиці положення

ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо обрання голів місцевих загальних судів та їх заступників самими суддями і запропоновано зарахувати це до компетенції Ради суддів України. При цьому акцентовано увагу на необхідності надання зборам суддів повноваження висловлювати недовіру голові суду та його заступникам, що матиме наслідком звільнення їх із займаних адміністративних посад. На законодавчому рівні запропоновано закріпити такі підстави звільнення судді з адміністративної посади: звільнення його з посади судді; подання заяви про дострокове припинення повноважень на адміністративній посаді за власним бажанням; закінчення строку перебування судді на адміністративній посаді; переведення на роботу на посаду судді до іншого суду; невиконання або неналежне виконання суддею, який обіймає адміністративну посаду, покладених на нього повноважень; прийняття зборами суддів рішення про дострокове звільнення з адміністративної посади за ініціативи не менш як однієї третьої від загальної кількості суддів більшістю суддів, які працюють у суді.

У *підрозділі 3.3. «Колектив суддів як суб'єкт суддівського самоврядування; перспективи розширення його повноважень»* зазначено, що колектив суддів місцевого загального суду може вважатися суб'єктом суддівського самоврядування тільки за наявності цілеспрямованої ініціативної діяльності суддів із вирішення питань внутрішньої діяльності суду, в якому вони здійснюють правосуддя.

Зазначено, що на розгляд зборів суддів цілком справедливо було віднесено питання щодо роботи конкретних суддів та працівників апарату, і заслуховування звітів голови суду, визначення спеціалізації суддів з розгляду конкретних категорій справ, обговорення практики застосування законодавства. Акцентовано увагу на тому, що надавши зборам суддів право визначати спеціалізацію суддів із розгляду конкретних категорій справ, законодавець не визначив порядку реалізації зазначеного повноваження.

Критично оцінюються висловлені в літературі пропозиції щодо наділення зборів суддів повноваженнями стосовно контролю за діяльністю апарату, стосовно припинення повноважень керівника апарату внаслідок висловлення йому недовіри, щодо розгляду кандидатів на посади суддів та рекомендації їх для проходження конкурсу, обрання шляхом таємного голосування одного кандидата у члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Водночас запропоновано розширити повноваження зборів суддів у сфері звернень до органів державної влади і місцевого самоврядування та у ч. 7 ст. 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» слово «пропозиція» замінити на слово «звернення».

Четвертий розділ «Організаційні аспекти діяльності місцевих загальних судів» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 4.1. «Юрисдикція місцевих загальних судів і перспективи її удосконалення»* під юрисдикцією місцевого загального суду розуміється

компетенція цього суду з розгляду і вирішення справ певних категорій. У ч. 2 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено коло справ, розглядати які уповноважений місцевий загальний суд, а тому у назві зазначеної статті запропоновано замінити слово «повноваження» на слово «компетенція». Аргументовано, що місцеві загальні суди необхідно позбавити повноважень розглядати невластиві їм справи адміністративної юрисдикції, клопотання про оспорювання, визнання і примусове виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, клопотання про визнання і примусове виконання рішень іноземних судів, що виникають із господарських правовідносин, клопотання про обмеження у праві виїзду за кордон боржників за наказами господарських судів. З метою зменшення навантаження на місцеві загальні суди їх юрисдикцію запропоновано обмежити лише розглядом тих справ про адміністративні правопорушення, за які передбачено стягнення у вигляді арешту, конфіскації, виправних і громадських робіт, оплатного вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, а також справ про адміністративні правопорушення, що вчинені неповнолітніми.

Зазначено, що покладення на слідчого суддю здійснення судового контролю за дотриманням прав громадян при обмеженні їх особистої свободи на теперішній час дублює сферу відання прокуратури (п. 4 ч. 1 ст. 121 Конституції України). При цьому висловлено позицію щодо того, що наділення слідчого судді передбаченими ст. 206 КПК України повноваженнями є виваженим кроком законодавця, реальною гарантією додержання прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні, оскільки прокурор є стороною обвинувачення, та відповідає європейській практиці.

У підрозділі 4.2. «Шляхи удосконалення організаційного забезпечення діяльності місцевих загальних судів» проаналізовано фінансове, матеріально-технічне та організаційно-технічне забезпечення місцевих загальних судів, недоліки у цих сферах.

Зазначено, що основні проблеми в організаційному забезпеченні місцевих загальних судів полягають в усуненні органів судоустрою від процесу розробки і прийняття Закону про Державний бюджет, а також в недосконалості законодавчого регулювання порядку фінансування, зокрема відсутності в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» вказівки на встановлення строків і обсягів щомісячного фінансування. У зв'язку із цим запропоновано Державну судову адміністрацію України включити до процесу підготовки Закону про Державний бюджет, закріпити на законодавчому рівні вимогу про своєчасність і повноту щомісячного фінансування судових органів. Висловлено позицію, щодо того, що встановлення розміру посадового окладу працівника апарату

суду у відсотковому відношенні до посадового окладу судді місцевого суду призведе до дисбалансу між розмірами заробітної плати працівників апаратів судів та державних службовців такої ж категорії і рангу, які працюють в інших органах державної влади. Зазначено, що найбільш правильним шляхом забезпечення гідного рівня оплати праці працівників апаратів місцевих загальних судів є фінансування державою витрат на їх оплату праці на рівні мінімальної заробітної плати з урахуванням 100% премії та 75% надбавки за високі досягнення в роботі або за виконання особливо важливої роботи, а також матеріальної допомоги на оздоровлення та матеріальної допомоги на вирішення соціально-побутових потреб.

Водночас висловлено категоричне заперечення проти пропозицій щодо надання права Державній судовій адміністрації України частково без державних бюджетних структур розпоряджатися надходженнями від сплати судових зборів та підкреслено, що це матиме наслідком виконання органом судоустрою функцій органів державної виконавчої влади і призведе до порушення конституційного принципу поділу державної влади.

У підрозділі 4.3. «Проблеми удосконалення правового регулювання діяльності апарату суду» під апаратом місцевого загального суду розуміється об'єднання осіб, які працюють у місцевому загальному суді та виконують завдання, що спрямовані на створення умов для здійснення судочинства, а також функціонування місцевого загального суду як органу судової влади. Повноваження апарату місцевого загального суду за змістом поділено на 5 груп: у сфері методичного забезпечення, у сфері документального забезпечення, у сфері фінансового і матеріально-технічного забезпечення, у сфері кадрового забезпечення та у сфері інформаційної діяльності. Обґрунтовано правильність підходів законодавця до розподілу організаційно-управлінських повноважень між головою суду і керівником апарату та критично оцінено висловлені у науковій літературі думки щодо того, що покладення на керівника апарату персональної відповідальності за належний рівень організаційного забезпечення свідчить про повну залежність суду від Державної судової адміністрації та може призводити до ускладнень у його роботі.

Висловлено заперечення щодо включення до структури апарату місцевих загальних судів наукових консультантів, які до того ж повинні мати науковий ступінь кандидата або доктора юридичних наук, оскільки основні напрямки роботи місцевих загальних судів не потребують наукового забезпечення й аналізу. Враховуючи викладене, положення про входження до штату апарату суду наукових консультантів зі ступенем кандидата чи доктора юридичних наук більш правильно передбачити у ст. 153 Закону України «Про судоустрій і статус судів», що закріплює особливості функціонування апаратів Верховного Суду України і вищих спеціалізованих судів.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження зроблено такі висновки.

1. Становлення місцевих загальних судів є результатом їх тривалого історичного розвитку. За доби Київської Русі та феодальної роздробленості судові органи не було відокремлено від адміністрації, між ними не відбувалося чіткого розмежування компетенції. За часів перебування українських земель під владою Литви та Польщі існувала розгалужена, проте невпорядкована мережа місцевих судів. Власну систему місцевих судів було створено у Запорізькій Січі та у період гетьманування Б. Хмельницького. Із кінця XVIII ст. – початку XX ст. під впливом російської влади були створені і функціонували місцеві суди, організацію діяльності яких було зумовлено політичною роздробленістю та неможливістю розбудови власної судової системи. Радянський період пов'язаний зі створенням народних судів, чимало рис яких, характерних для організації їх діяльності, зберегли існуючі нині в Україні місцеві загальні суди.

2. Правовий статус місцевого загального суду – це сукупність його ознак як органу судової влади і комплексу повноважень, наданих для здійснення судочинства, що впливають із засад його організації і діяльності. У структурі правового статусу місцевого загального суду виокремлено три блоки: цільовий (мета і завдання, функції та принципи), структурно-організаційний (порядок утворення і ліквідації, організаційне забезпечення, склад суду) і компетенційний (юрисдикція як компетенція з розгляду справ певних категорій). Підкреслено, що дослідження зазначених елементів має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки дасть змогу визначити суттєві аспекти у правовому регулюванні статусу місцевих загальних судів та запропонувати можливі шляхи удосконалення чинного законодавства у цій сфері.

3. Особливості судоустрою в діяльності місцевих загальних судів мають прояв у тому, що зазначені суди є основною ланкою спеціалізованих судів із розгляду цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення, є найбільш наближеними до населення, організовані у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, розглядають у першій інстанції (по суті) усі цивільні, кримінальні справи, а також підвідомчі їм справи про адміністративні правопорушення і справи адміністративної юрисдикції.

4. Запропоновано застосувати європейський досвід реалізації принципів ступінчастості і внутрішньої спеціалізації в діяльності місцевих загальних судів та відновити функціонування мирових судів, на розгляд яких передати найменш складні справи про розірвання шлюбу за відсутності у подружжя дітей, про видачу судових наказів, майнові спори із ціною позову менше 20-кратного розміру мінімальної заробітної плати,

справи про адміністративні правопорушення і запровадити спеціалізацію суддів із розгляду справ про адміністративні правопорушення, що вчинені неповнолітніми.

5. Судді місцевого загального суду наділені усіма правами та на них покладено виконання усіх обов'язків, що передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Під правами судді місцевого загального суду запропоновано розуміти встановлені правовими нормами з метою забезпечення незалежності судді місцевого загального суду вид і міру його можливої (чи дозволеної) поведінки, що забезпечується державою, під обов'язками – вид і міру належної (необхідної) поведінки судді місцевого загального суду, що встановлена на законодавчому рівні і забезпечується державним примусом з метою забезпечення права кожного на справедливий суд.

6. Права судді місцевого загального суду запропоновано класифікувати за змістом на особисті, службові і соціальні права, залежно від можливостей реалізації на умовні і безумовні. Обов'язки судді місцевого загального суду за змістом запропоновано класифікувати на функціональні, морально-етичні і посадові. Зазначено, що від прав судді місцевого загального суду слід відрізнити повноваження, що не є додатковими правовими можливостями, якими наділяється особа у зв'язку з обранням на посаду судді, а мають державний владний характер.

7. Доведено, що призначати суддів на адміністративні посади та звільняти із цих посад має саме Рада суддів України як вищий орган суддівського самоврядування. Однак при цьому зборам суддів необхідно надати можливість висловити недовіру голові суду, що матиме наслідком звільнення його з адміністративної посади.

8. Обґрунтовано, що голова місцевого загального суду за нині діючим Законом України «Про судоустрій і статус суддів» здійснює організаційне керівництво діяльністю очолюваного ним суду. Доведено, що в руках голови місцевого загального суду зосереджено реальні важелі впливу на апарат: контроль за діяльністю апарату дає можливість ставити питання щодо усунення різного роду порушень, питання роботи працівників апарату суду можуть обговорюватися на зборах суддів місцевого загального суду, що скликаються з власної ініціативи головою місцевого загального суду, персональну відповідальність за належне організаційне забезпечення суду покладено саме на керівника апарату, призначення якого на посаду і звільнення здійснюються за подання голови місцевого загального суду, а збори суддів уповноважені висловити недовіру керівникові апарату, що має наслідком його звільнення з посади.

9. Зазначено, що колектив суддів місцевого загального суду як суб'єкт суддівського самоврядування є об'єднанням суддів місцевого загального суду, що створене на підставі закону з метою вирішення питань внутрішньої

діяльності суду для забезпечення незалежності судів і самостійності суддів. Колективу суддів місцевого загального суду як суб'єкту суддівського самоврядування є властивими ознаки: а) складається виключно із суддів місцевого загального суду; б) формується в імперативному порядку на основі приписів закону; в) наділяється державно-владними повноваженнями вирішення питань внутрішньої діяльності суду; г) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів і самостійності судів.

10. Указано на значне звуження повноважень зборів суддів місцевого загального суду у сфері звернень до органів державної влади і місцевого самоврядування, обмеживши їх лише пропозиціями. За своїм змістом пропозиція – це порада, рекомендація, тоді як на практиці можуть мати місце випадки посягання на самостійність місцевого загального суду і незалежність працюючих у ньому суддів, що, у свою чергу, потребуватиме звернення з клопотаннями.

11. Необґрунтованим визнано віднесення до юрисдикції місцевого загального суду справ щодо розгляду скарг сторін виконавчого провадження на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення за виданими ними виконавчими документами, клопотань щодо оспорювання, визнання і примусового виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, клопотань про визнання і примусове виконання рішень іноземних судів, що виникають із господарських правовідносин, клопотань про обмеження у праві виїзду за кордон боржників за наказами господарських судів.

12. Під апаратом місцевого загального суду запропоновано розуміти об'єднання осіб, які працюють у місцевому загальному суді, та виконують завдання, що спрямовані на створення умов для здійснення судочинства, а також функціонування місцевого загального суду як органу судової влади. Організаційне забезпечення діяльності судів і організаційне забезпечення роботи суду співвідносяться між собою як зміст і форма.

13. Обґрунтовано, що основні проблеми в організаційному забезпеченні місцевих загальних судів полягають в усуненні органів судоустрою від процесу розробки і прийняття Закону про Державний бюджет, а також в недосконалості законодавчого регулювання порядку фінансування, зокрема у відсутності в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» вказівки на встановлення строків і обсягів щомісячного фінансування.

14. З метою удосконалення законодавства у сфері судоустрою і судочинства запропоновано внести зміни і доповнення до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»:

у назві статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» запропоновано указати «Мета і завдання суду», а статтю викласти у такій редакції: «Для забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією України і законами

України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, суд здійснює правосуддя на засадах верховенства права»;

частину 5 статті 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викласти у такій редакції: «5. Суддя зобов'язаний додержуватися присяги судді, зокрема:

1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

2) дотримуватися правил суддівської етики;

3) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

4) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції, дотримуватися вимог щодо несумісності;

5) систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;

6) звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до органів суддівського самоврядування та правоохоронних органів упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання»;

пункт 2 частини 5 статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викласти у такій редакції: «визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ відповідної судової юрисдикції за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років»;

частину 7 статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викласти у такій редакції: «Збори суддів можуть направляти звернення щодо питань діяльності суду до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які зобов'язані їх розглянути і дати відповідь по суті»;

статтю 146 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» доповнити частиною 2 такого змісту: «2. Кошти на утримання судів не пізніше 10 числа кожного місяця перераховуються органами Державного казначейства України на рахунки Конституційного суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь для фінансування органів, передбачених абзацом третім частини другої статті 145 цього Закону»;

частини 5 та 6 статті 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викласти у такій редакції: частина 5 – «5. Державні службовці

апарату суду призначаються на посади та звільняються з посад керівником апарату у порядку, передбаченому законодавством про державну службу.

Інші працівники апарату суду приймаються на роботу та звільняються з роботи керівником апарату у порядку, передбаченому законодавством про працю»;

частина 6 – « 6. Права, обов'язки і відповідальність державних службовців апарату суду визначаються Законом України «Про державну службу». Умови оплати праці, матеріально-побутового, медичного, санаторно-курортного і транспортного забезпечення працівників апарату суду визначаються на засадах, що встановлені для відповідної категорії працівників апаратів центральних та місцевих органів виконавчої влади».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Калашник О.А. Місцевий загальний суд у системі судів загальної юрисдикції в Україні / О.А. Калашник // Судова апеляція. – 2013. – № 3. – С. 49–53.

2. Калашник О.А. Права та обов'язки суддів місцевих загальних судів в Україні / О.А. Калашник // Судова апеляція. – 2013. – № 4. – С. 9–16.

3. Калашник О.А. Становлення місцевих загальних судів в Україні: історичний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція : зб. наук. праць ; Міжнар. гуманіт. ун-т. – О. : МГУ, 2014. – Вип. 8. – С. 21–24.

4. Калашник О.А. Проблеми удосконалення правового регулювання діяльності апарату місцевого загального суду / О.А. Калашник // Юридичний вісник. – 2014. – № 4. – С. 374–378.

5. Калашник О.А. Щодо повноважень голів місцевих загальних судів / О.А. Калашник // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 339–342 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.par.in.ua/2_2014/94.pdf

6. Калашник Е.А. Некоторые вопросы организации и деятельности местных общих судов в странах Европы / Е.А. Калашник // Закон и жизнь. – 2014. – № 6. – С. 70–74.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Калашник О.А. Правові засади створення та ліквідації місцевих загальних судів / О.А. Калашник // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-виклад. та аспірант. складу (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.). – Т. 2 / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2011. – С. 154–156.

8. Калашник О.А. Правовий статус керівника апарату місцевого загального суду / О.А. Калашник // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-виклад. та аспірант. складу (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). – Т. 1 / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – С. 183–184.

9. Калашник О.А. Місце і роль місцевих загальних судів у судовій системі України / О.А. Калашник // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-виклад. та аспірант. складу (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.). – Т. 2 / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2013. – С. 243–245.

10. Калашник О.А. Перспективи поглиблення спеціалізації суддів місцевих загальних судів / Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–17 травня 2014 р.). – Ч. 2 / Громадська організація «Центр правових наукових досліджень». – К., 2014. – С. 104–107.

11. Калашник О.А. Перспективи удосконалення юрисдикції місцевих загальних судів з розгляду справ про адміністративні правопорушення / О.А. Калашник / Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 6–7 червня 2014 р.); Громадська організація «Правовий світ». – Дніпропетровськ, 2014. – С. 135–137.

АНОТАЦІЯ

Калашник О.А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016.

Дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, в якому охарактеризовано правовий статус місцевих загальних судів.

Висвітлено роль місцевих загальних судів у системі судів загальної юрисдикції, проаналізовано процес їх становлення і розвитку. Досліджено мету і завдання місцевих загальних судів, їх функції, порядок утворення і ліквідації, а також специфіку реалізації у їх діяльності окремих принципів судоустрою. Окрему увагу приділено питанням удосконалення юрисдикції місцевих загальних судів, порядку призначення суддів на адміністративні посади, прав і обов'язків суддів, правового регулювання діяльності апарату суду, перспективам розширення повноважень колективу суддів місцевого загального суду як суб'єкта суддівського самоврядування.

Досліджено також питання перерозподілу повноважень між головою суду і керівником апарату та організаційного забезпечення місцевих загальних судів.

Із розглянутих в роботі питань висловлено рекомендації щодо удосконалення законодавства і практики його застосування.

Ключові слова: суд, правовий статус, місцевий загальний суд, голова суду, колектив суддів, апарат суду, керівник апарату суду.

АННОТАЦІЯ

Калашник Е.А. Правовой статус местных общих судов в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2016.

Диссертация является первым в Украине монографическим исследованием, в котором охарактеризован правовой статус местных общих судов.

Освещена роль местных общих судов в системе судов общей юрисдикции, проанализирован процесс их становления и развития. Исследованы цели и задачи местных общих судов, их функции, порядок образования и ликвидации, а также специфика реализации в их деятельности отдельных принципов судоустройства.

Сделан вывод о том, что принципы судоустройства в деятельности местных общих судов проявляются таким образом, что указанные суды являются основным звеном специализированных судов по рассмотрению гражданских, уголовных дел и дел об административных правонарушениях, наиболее приближены к населению, организованы в соответствующих административно-территориальных единицах, рассматривают в первой инстанции (по сути) все гражданские, уголовные дела, а также подведомственные им дела об административных правонарушениях и дела административной юрисдикции.

Доказано, что участие Государственной судебной администрации в процессе образования и прекращения судов недопустимо, поскольку указанный орган судоустройства осуществляет организационное обеспечение деятельности судов, а потому наделение его полномочиями вносить предложения об образовании и прекращении судов противоречит его статусу и предмету ведения. Предложено, чтобы суды создавались и прекращались (ликвидировались и реорганизовывались) Верховной Радой Украины на основании представления Президента Украины большинством от своего конституционного состава после получения заключения

Верховного Суда Украины относительно обоснованности предложенного образования (ликвидации) суда.

Отдельное внимание уделено вопросам совершенствования юрисдикции местных общих судов, порядка назначения судей на административные должности, прав и обязанностей судей, правового регулирования деятельности аппарата суда, перспективам расширения полномочий коллектива судей местного общего суда как субъекта судейского самоуправления.

Исследованы также полномочия председателя суда и руководителя аппарата, вопросы перераспределения их полномочий. Обосновано, что председатель местного общего суда согласно Закону Украины «О судоустройстве и статусе судей» осуществляет организационное руководство деятельностью возглавляемого им суда, то есть указанного полномочия председателя суда лишено не было, а только исключено указанное словосочетание из текста статьи с целью устранения недоразумений в его трактовке. Доказано, что в руках председателя местного общего суда сосредоточены реальные рычаги влияния на аппарат, поскольку контроль дает возможность ставить вопрос об устранении разного рода нарушений, вопросы работы работников аппарата суда могут обсуждаться на собрании судей местного общего суда, назначение руководителя аппарата на должность и увольнение осуществляется по представлению председателя местного общего суда.

Рассмотрены также актуальные вопросы организационного обеспечения судов. Обосновано, что основные проблемы в организационном обеспечении местных общих судов заключаются в устранении органов судоустройства от процесса разработки и принятия Закона о Государственном бюджете, а также в несовершенстве законодательного регулирования порядка финансирования, в частности из-за отсутствия в Законе Украины «О судоустройстве и статусе судей» указания на установление сроков и объемов ежемесячного финансирования.

Из рассмотренных в работе вопросов высказаны рекомендации по совершенствованию законодательства и практики его применения.

Ключевые слова: суд, правовой статус, местный общий суд, председатель суда, коллектив судей, аппарат суда, руководитель аппарата суда.

SUMMARY

***Kalashnyk O.A.* The legal status of local general courts in Ukraine.** – Manuscript.

The dissertation for acquisition of an Academic degree of a Candidate of Legal Sciences with specialization 12.00.10 – Judicature; Public Prosecution and Advocacy. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2016.

The dissertation is the first in Ukraine monographs, which investigated the legal status of local general courts.

The issue of role of local general courts of general jurisdiction was investigated, the process of their formation and development was analyzed. Investigation is devoted for study of the goals and objectives of local general courts, their functions, the order of creation and development, as well as the specifics of their implementation of certain principles of the judicial system in their organization. Special attention is paid to the improvement of local general jurisdiction courts, the procedure of appointment of judges to administrative positions, rights and duties of judges, the legal regulation of the court staff, the prospects for empowerment team of judges of local general courts as the subject of self-government.

Investigated the issue of redistribution of powers between the chief judge and chief of staff and organizational support for local courts.

With consideration of issues raised in the recommendations to improve legislation and practice.

Keywords: court, legal status, local general court, chief judge, the team of judges, court staff, the head of court staff.

Підписано до друку 01.03.2016.
Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК У№ 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.